

Profíci s plamenným křížem na štítě

Vím o tvých skutcích; nejsi studený ani horký. Kéž bys byl studený anebo horký! Ale že jsi vlažný, a nejsi horký ani studený, nesnesu tě v ústech.

Zjevení Janovo 3,15-16

Charita, což znamená „milosrdná láska“, právem nosí emblém plamenného kříže ve svém logu. Troufnu si tvrdit, že bez zápalu pro věc se Charita dělat nedá. A někdy jde láska až na samou hranu, jak ukazují právě tyto dny, kdy se k osobnímu nasazení druží statečnost a odvaha. Statečnost, která se neprojevuje ve velkých slovech a okázalých gestech, nýbrž v nenápadné práci.

Jestli má naše doba své hrdiny, jsou to právě lidé, kteří mají rádi své povolání a i ve ztížených podmínkách odvádějí profesionální výkon. Práci náročnou, nesnadnou, úmornou, s lidmi, kterým často není právě do skoku, protože bývají kvůli své nemoci nebo nemohoucnosti paličatí, mrzutí, náladoví, někdy dokonce vztekli.

S tím ale profesionálové počítají a umí zacházet. Samozřejmě ani v době současného ohrožení koronavirovou infekcí sociální a zdravotní pracovníci neopouštějí ty, o které pečují celý rok. Rozum do hrsti a tvůrčí energii zapojili i ti ostatní. Zabezpečují týl, šijí ochranné roušky, mnozí se modlí.

Tímto číslem Caritasu chceme ukázat jen několik z nich. Dáváme tím jasný signál, že si jich i všech ostatních vážíme. Všem vzkazují, že jsme na ně hrdí, a chci jim poděkovat za jejich nasazení, obětavost a statečnost.

LUKÁŠ CURYLO,
ředitel Charity
Česká republika

Bez srdce to nejde

„Základní předpoklad charitní práce je schopnost milovat ty, kterým sloužíme,“ říká biskup Radkovský. Snímek Jakub Žák

Po jmenování prezidentem Diecézní charity Plzeň jsem získal ještě větší možnost poznat pracovníky Charity zblízka. Čím dál víc si jich vážím. Vidím, s jak velkou láskou službu konají. A protože jde převážně o ženy, po návratu domů je čeká služba další: pro rodinu.

Měl jsem příležitost zažít v jednom domově seniorů oslavu sta let jedné klientky. Když jsem tam přišel, byl jsem velice překvapený. Místnost, kde se oslava konala, byla velmi hezká, zdobená a všechny pracovnice byly svátečně oblečené. Jubilantce recitovaly báseň a zpívaly písně. Nechyběly narozeninový dort a další dobroty pro všechny zúčastněné příbuzné i ostatní klienty. Obdivoval jsem laskavost těchto pracovnic, se kterou tu oslavu připravily a prožívaly.

Přítom většina z těchto pečujících lidí nejsou praktikující křesťané, a mnozí o sobě dokonce tvrdí, že jsou nevěřící. Jsem přesvědčen, že věříci jsou. Jinak by nebyli schopni dělat tak náročnou službu s takovou láskou a dobrotou, jakou v sobě mají. Není to zřejmě víra konkrétního vyznání, snad k Někomu, koho nad sebou tuší.

Pracovníci Charity také přicházejí s žádostí o křest, a tak je na něj připravujeme. Snažím se, především se svým nejbližším spolupracovníkem, trvalým jáhnem Ladislavem Legem, co nejvíc přispívat k „formaci srdce“ těchto pracovníků tím, že jim dávám možnost účastnit se kratších či delších rekolekcí. Probíhají několikrát do roka v trapistických kláštrech mužském v Novém Dvoře a ženském v Poličanech. Intenzivní zážitek tohoto

prostředí, soustředěného na setkání s Bohem v tichu a modlitbě, a P. Martinem Sedloňem OMI dobře vedený program meditací a rozhovorů působí velmi blahodárně a lidé z Charity se ho rádi zúčastňují.

Uvědomuji si, že základní předpoklad charitní práce je schopnost a nadání, milovat ty, kterým sloužíme. Proto také toto zaměstnání, tuto službu nemůže dělat každý. Jen „srdcaři“. Díky Bohu za všechno, kdo ji dělat mohou a ochotně dělají.

FRANTIŠEK
RADKOVSKÝ,
plzeňský emeritní
biskup, prezident
Diecézní charity Plzeň

Poznámka: Všechny články a snímky v této příloze vznikly ještě před povinností zakrýt si nos a ústa rouškou.

Odborná kompetence je první a základní předpoklad, ale sama o sobě nestačí. Jedná se totiž o lidské bytosti, které vždy potřebují něco víc nežli pouze technicky správně prováděnou péči. Potřebují lidskost. Potřebují pozorné srdce. Ti, kdo pracují v charitativních institucích církve, se musí odlišovat tím, že se neomezují pouze na správné vykonání toho, co je v daném okamžiku třeba, ale že navíc věnují druhému pozornost, jak jim to vnuká jejich srdce, a to takovým způsobem, aby ti druhí zakoušeli bohatství jejich lidskosti.

Benedikt XVI. ve své encyklice Deus caritas est (Bůh je láska) čl. 46.

Dáte-li důvěru, dějí se zázraky

Nenápadný omšelý dům v podzámčí pamatuje lepší časy. Stejně jako vybydlený zámek na kopci a vlastně celé městečko poskládané z hranatých paneláků, které obklíčily starý barokní kostel. Jsme ve Stráži pod Ralskem.

Zavítali jsme do domu, jehož součástí je nevelká kaple zasvěcená svatému Dismasovi, „dobrému lotrovi“ ukřižovanému po Kristově pravici. Na poslední chvíli se v něm hnulo svědomí a projevenou lítostí zachránil svou mnoha zločiny obtíženou duši. Stal se tak důkazem, že na obrácení opravdu není nikdy pozdě, a patronem všech polepšených lumpů.

Pro všechny Dismase

Ve společenské místnosti Domu sv. Dismase sedí u stolu černovlasý Daniel. Kradl v obchodech, aby měl na drogy. Až spadla klec. A ne jednou, za

„V“ jako vítězství nad nepřízní osudu.

mřížemi si odseděl devět let. Před pár týdny ho pustili na podmínku a teď se snaží sekat dobrotu. „Musím – a chci – tady být půl roku hodnej. Je mi třicet šest a potřetí začínám od nuly,“ přiznává. Během měsíce si musí najít práci a začít splácet dluhy, a když to vyjde, jednou se postaví na vlastní nohy. Podobně je na tom Tomáš, který bral drogy, ale co ho pustili jak z psychiat-

Dům se zvláštním režimem sídlí v opravené budově bývalého chudobince, vystavěného roku 1871.

rie, tak z vězení, abstinuje. „Už ani lajničku,“ slibuje.

Dům sv. Dismase koupilo litoměřické biskupství, aby se podařilo zalátat díru v systému: zejména tu hledají své místo ve společnosti vězni po propuštění z výkonu trestu. Mají v domě zajištěno ubytování a současně s nimi pracuje psycholog a lidé z Charity jim radí, kde sehnat práci a jak zkrátit dluhy.

„Dismas jsou pro mne neskutečný záda, jistota, je pro mě vším,“ vypočítává Tomáš. A Daniel přizvukuje: „Co dělají pro nás, bývalé vězně, je moc sympatický...“ A přidává se třetí z nich – Pavel, kterému „Dismas“ pomáhá zvládat abstinenci. „Ještě jsem vlastně normálně nežil, poprvé jsem čistej,“ říká třicátník s bohatým trestním rejstříkem a zkušenostmi narkomana.

Motorem projektu, který ve Stráži pomáhá bývalým vězňům postavit se na nohy a k návratu do společnosti, je Štěpánka Kecková, ředitelka čtyřicet kilometrů vzdálené Oblastní charity Česká Kamenice. Na probační a mediační službu, jak se sociální práce s dospělými pachatelé trestných činů odborně nazývá, dostala českokamenická Charita dvouletou akreditaci od ministerstva vnitra. S platností po celém území republiky.

Dům se zvláštním režimem

„Hledala jsem, jak pomoci lidem, kteří zbytečně tráví čas v psychiatrických léčebnách jen proto, že nejsou zcela soběstační a nemají nikoho, kdo by se jim individuálně věnoval. Anebo se nevejdou do škatulky žádné ze sociálních služeb,“ říká Štěpánka Kecková.

Po studiu sociální pedagogiky na univerzitě v Ústí nad Labem řídila charitní domov pro matky s dětmi v České Lípě. Před třinácti lety se ujala

vedení Oblastní charity Česká Kamenice, tehdy s osmi zaměstnanci a patnácti klienty. A v městečku se začaly dít věci! S podporou otců zakladatelů Charity – faráře P. Jordána Červeného a tehdejšího starosty Miroslava Weise – se zdejší budova bývalého chudobince proměnila v dům se zvláštním režimem. Dnes tady žije 28 žen a mužů posbíraných po eldénkách a psychiatrických léčebnách.

S klienty tu pracují podle hesla, „dáte-li důvěru, dějí se zázraky“. A ony se dějí. Příkladem může být muž, kterého převzali jako ležícího pacienta, který se později s pomocí holí rozchodil.

S pejskem i kočičkou

Pro klienty pořádají řadu setkání, třeba pravidelná povídání u kávy. Anebo jindy sběr zelí, které by farmář jinak zaoral. A pak ho společně nakládají a užijí si u toho spoustu legrace. Ale pořádají také společná roz-

loučení, když někdo z osazenstva zemře. V kapli vystaví jeho urnu a připomenou jeho příběh, modlí se. Poté uspořádají hostinu – kar, kdy si povídají, smějí se a brečí. Na společný hrob, který Charita za tím účelem provozuje, pak chodí zapalovat svíčky.

A nebojí se ani experimentů. Ostatně v seznamu zaměstnanců českokamenické Charity dostupném na webových stránkách figuruje také kočka Bába, přirozená CAT terapeutka, a chundelatá Kecí Kecková, fena – canisterapeutka.

Za vším hledej ženu

Uznání kolegů jí loni vyneslo Cenu Charity Česká republika. Zabezpečit chod Charitního zařízení není snadné. „Jsme sociální služba a zdravotní pojišťovny nás nechtějí,“ vysvětluje. Zbývají tedy dary od jednotlivců, rodin, firem a příspěvky od úřadů. A výnosy z benefičního běhu nebo Tříkrálové sbírky.

Nové chráněné bydlení

Plody jejího úsilí jsou vidět nejen v České Kamenici, kde už rostou základy nové budovy. Kromě domácí hospicové péče, která slouží k doprovázení rodin s nevyléčitelně nemocnými, provozují třiatřicet bytů chráněného bydlení, roztroušených po Kamenici, ale také Děčíně a Ústí nad Labem. Slouží těm, kdo samostatné hospodaření s určitou mírou podpory zvládnou.

Čtyřicátník Petr, nájemce jednoho z bytů, vysvětluje, v čem je pro něj podpora Charity důležitá. „Zažívám tady poprvé věci, které jsem nezažil ve vlastní rodině. Třeba oslava mých narozenin. Oni se opravdu zajímají, jak člověku pomoci.“ JAN OULÍK

Štěpánka Kecková při přebírání Ceny Charity ČR 2019.

Snímek Lubomír Kotek

Tříkrálové sbírce pomáhá i po smrti

Nevynechal jediný ročník tříkrálového koledování a nejvíc peněz vybral v tom, kterého se už nezúčastnil. Bývalý senátor Adolf Jílek byl zároveň „srdcařem“ pro Charitu: přál si, aby lidé místo za květiny dali při jeho pohřbu peníze právě Charitě.

Sedmdesátiletý politik, který v horní komoře parlamentu mezi lety 2000 a 2012 reprezentoval Šumpersko a po desítky let byl zastupitelem obce Dolní Studénky, zemřel 18. ledna. Ještě v posledních dnech ale myslel i na koledníky, kteří v té době končili putování po českých a moravských městech a obcích.

A ti, kterým sám jako koledník v předchozích letech klepal na dveře, zase mysleli na něj. „Lidé se ptali, kde je a proč letos nechodí, byli na něj za ta léta zvyklí,“ říká jeho manželka Marie, která prý ani letošní sbírku nevynechala. „Vybírala jsem na začátku ledna v pátek a sobotu, končila jsem ale v poledne a hned spěchala za manželem do brněnské nemocnice,“ vzpomíná.

Výzva k lidem, aby nekupovali květiny na pohřeb, ale raději podpořili pomoc potřebným, tak podle ní by-

la přirozená. A výsledek sbírky předčil očekávání: prostřednictvím webu Darujme.cz poslalo celkem 41 lidí na projekt „Poslední rozloučení s Adou Jílkem – namísto květin pomoc“ přes 31 tisíc korun, které už podle rodiny byly odeslány na účet Tříkrálové sbírky. Další více než 7 tisíc se pak vybralo přímo do kasiček při zádušní mši. Dohromady je to víc, než kolik činí výsledek sbírky v celých Dolních Studénkách.

„Těší nás, že i v tak smutné chvíli jsme mohli pomoci potřebným a že tak pomáhal i manžel, který už nemohl být u toho,“ svědčuje se Marie Jílková a dodává: „Každému, kdo přispěl, jsme poslali poděkování, protože i tento osobní rozměr je pro Tříkrálovou sbírku důležitý.“

Rozhodnutí Adolfa Jílka a jeho rodiny oceňuje také ředitelka Charity Šumperk Jana Bielíková. „Je úžas-

Bývalý senátor Adolf Jílek koledu nikdy nevynechal.

Snímek archiv rodiny

né, když někdo i v posledních chvílích myslí na potřebné – svědčí to o tom, že pan Jílek tak byl zvyklý přemýšlet celý život, že měl charitní dílo zapsané v srdci,“ zmiňuje a připojuje: „V našem regionu výnos Tříkrálové

sбірky pomáhá například maminkám v nouzi, lidem vyžadujícím paliativní péči nebo handicapovaným dětem. Toto rozhodnutí pana Jílka tak bude konat dobro i dlouho po jeho smrti.“

JIRÍ GRAČKA

Za vše, cos mi dala, děkuji ti, maminko

Jeden dům a v něm žena, muž a syn. Zbýval necelý měsíc do konce jejího života. Umýt či osprchovat, nakoupit, připravit jídlo, nakrmit, píchat morfium, bdít ve dne, v noci vstávat.

Tuto těžkou situaci by si pan Petr s tatínkem nedokázali představit bez zdravotních sesteriček z Charity Zábřeh. Marta, Marie a Ludmila doprovázely těžce nemocnou ženu na samém konci jejího života a byly velkou oporou také oběma mužům.

„Maminka prospala celý den nebo se vlačela po domě. Pak ale slyšela, že mají přijít sestřičky a hned se šla sama osprchovat. Týden nato zemřela. Je zajímavé, jak člověk dokáže sebrat všechnu sílu,“ líčí pan Petr. Sestřičky tu byly i pro něj. Naučily ho, jak o maminku pečovat, jak jí ulehčit, a někdy se jim vyplakal na rameni. „Byly trpělivé, empatické,“ říká.

Tým pečujících zdravotních sester ze Zábřeha. *Snímek archiv Charity Zábřeh*

Všechny potřebné úkony si začal zapisovat, dokonce i s jednotlivými časy – kdy píchal injekci, jak dlouho byla maminka vzhůru. A přidával další a další postřehy – v jaké formě byla, co jedla, co říkala, jak se cítila... Zapsal si i to, že spal dvě tři hodiny denně. „Chci, aby moje děti věděly, jak jsme žili. To psaní mi pomáhalo,“ přiznává.

A pak to přišlo. Maminka zemřela. V domě uklizeno, ticho, zvláštní prázdno. Zůstal jen stojan na infuze,

který si zapoměly sestřičky odvézt. Druhý den pro něj přijela sestra Ludmila. Tichý dům a v něm dva smutní muži. Pociťovala zvláštní nutkání. „Před dvěma lety mi zemřela maminka a já jí tehdy zazpívala krásnou písničku Za vše, cos mi dala, děkuji ti, maminko. Od té doby jsem tu píseň nedokázala znovu zazpívat. A najednou, jak jsem se s oběma pány loučila, měla jsem potřebu zpívat. Oni souhlasili,“ vzpomíná vrchní sestra z Charity Zábřeh

Ludmila. Tichým hlasem se rozezpívala.

„Bylo to i pro naši mámu,“ dodává pan Petr. Poprosil sestřičku, aby mu píseň nahrála na mobil a poslala mu ji. Taky požádal o text. Poslala vše ještě též večer, dokonce s partiturou.

Průběh smutečního obřadu si maminka dopředu sama naplánovala – hudbu, která se tam bude hrát, i promluvu. Ale kdo ji přečte? Všechny členy rodiny by to zlomilo. „Ale aby to četl někdo cizí? To ne!“ rozhodl se pan Petr a vzal tento nelehký úkol na sebe.

Na pohřeb pozval i zdravotní sestry Martu a Marii. Ludmila se omluvila, nemohla přijít. „Spiklenecky jsem sestřičkám řekl, že tu přeče jen Ludmila bude s námi, že to poznají, a poprosil jsem je, aby si stouply tak, abych na ně viděl. Měl jsem strach, že to nedokážu, ale jejich blízkost mi dodávala odvahu,“ líčí dál pan Petr.

Přišel na řadu proslov. Pan Petr do původního maminčina textu přidal vlastní řádky. „Řekl jsem, co jsem musel. Všichni si mysleli, že už končím... A tehdy jsem začal zpívat.“ Do ucha mu ze sluchátka „našeptávala“ sestra Ludmila. Na nahrávce. Věděl, že spolu to zvládnou. Za vše, cos mi dala, děkuji ti... KAROLÍNA OPATŘILOVÁ

Pilně rehabilituje, aby zase mohla do práce

Každý novinář ví, že se v článkách jména nezdobují, mají mít takovou podobu jako v rodném listě. Jenže v pelhřimovské Charitě žádnou Annu Řádovou neznají, srdcem týmu Domácí hospicové péče Iris a pečovatelských služeb je tam Anička.

Tým Domácí hospicové péče Iris. Anička je druhá zleva. Snímek Andrea Císařová

Klienti a většina kolegů tuhle – ač se to nesluší uvádět – dvaasedmdesátiletou dámu už pár měsíců v práci nepotkali. Nikoli proto, že by si konečně začala užívat zaslouženého důchodu. Naopak se nemůže dočkat, až se zase vrátí do služby. Po rekonvalescenci. Na podzim se jí totiž stala vážná nehoda. „Šla zrovna z konference Dnů domácí hospicové péče. To odpole dne jsem viděla proletět záchranářský vrtulník – netušila jsem, že letí pro naši Aničku,” vzpomíná Aniččina kolegyně Vendula Freiová. „Když ji pak

převezli z Prahy do pelhřimovské nemocnice, měli jsme to k ní aspoň blíž na návštěvu. Říkala, že v roli pacienta je to pěkně na nic. Naštěstí je Anička bojovnice. Při každé návštěvě mi hned ukazovala nové pokroky. Hned jsem ji popíchla, ať se kouká snažit, že by ji vedoucí potřebovala v pátek do služeb. Rozesmála se a odpověděla, že v pátek to ještě nezvládne, ale příští týden že už by šla,” vypráví s úsměvem sestra. Bohužel to ještě chvíli potrvá, než se Anička poté, co ji v říjnu srazilo auto, úplně zotaví.

Ale péče o druhé je pro ni tak silná motivace, že ji nějaké zlámané nohy nemohou od návratu do práce odradit.

Stálce kolektivu

Charitní kolektiv se v Pelhřimově v poslední době notně obměnil, ale Anička je v něm už devět let stálíci, která si i nové kolegy rychle získá svou bezprostředností a srdečností. „Aničku jsem poznal před dvěma lety při mém nástupu do Charity. Kdykoli se

s ní setkám, vždy má dobrou náladu, kterou kolem sebe rozdává. I přes dovršený důchodový věk má stále chuť pracovat, pomáhat druhým a pečovat o ty, kdo to potřebují,” podotýká ředitel Oblastní charity Pelhřimov Jiří Smrčka.

Plné kapacity „pečových“ služeb a do toho Vánoce a dovolené – koncem roku tým dvojnásob pocítil absenci tak platného člena, který navíc nerozlišuje mezi všedním dnem, víkendem a svátkem. „Místo aby ve svém věku vysedávala u seriálů, radši chodí do práce, kde pomáhá lidem, často mladším, než je ona sama. A navíc s takovým nasazením,” dělí se o svou zkušenost vedoucí Charitní pečovatelské služby a Charitní osobní asistence Miroslava Mrázková.

Anička neschází jenom svému pracovnímu týmu, také dlouhodobí uživatelé charitních služeb se na ni vyptávají. Několikaměsíční odloučení vyvolalo stesk na všech stranách trojúhelníku. „Zatím nevím, dokdy bude moje rehabilitace trvat, je to dlouhé, ale moc na všechny vzpomínám. Chybí mi moje práce a nejvíc lidé kolem mě, jak kolegové, tak klienti. Doufám, že budu moci brzy mezi ně,” vzkazuje z rehabilitačního ústavu Anička.

DOMINIKA DUFKOVÁ

Průvodkyně posledních dnů života

Celý svůj život zasvětila péči o nemocné a nyní

se stará o umírající. Stála u zrodu domácí hospicové péče v Brně. IVA MATĚJKOVÁ je vrchní sestra Domácího hospice sv. Lucie.

Pamatujete si na své první setkání se smrtí?

Vzpomínám si, jak náhle zemřela moje babička. Byly mi dva roky a vzpomínám si, že jsem se maminky pořád ptala, jestli neumřu. Před dvaceti lety pak zemřel můj tatínek, o kterého se starala maminka doma. Tatínek nakonec zesnul v nemocnici, protože v té době nebyly jiné možnosti. Právě to

mě nejspíš ovlivnilo při volbě práce v domácí hospicové péči. Uvědomuji si, že tohle jsem nemohla tatínkovi poskytnout. Stala jsem se první sestrou Domácího hospice sv. Lucie a stála u jeho zrodu.

Jak funguje péče v domácím hospici?

Má-li rodina zájem o domácí hospicovou péči, je potřeba, aby praktický nebo ošetřující lékař pacienta vyplnil žádost. Zdravotní sestra pak s lékařem jede na první konzultační návštěvu. Na setkání se určí, zda bude pacient přijat do domácí hospicové péče a jak často budeme nemocného navštěvovat nebo jakou péči vlastně potřebuje. Sestřičky si každý den rozdělují pravidelné návštěvy u pacientů a večer a o víkendech mají pohotovost. Rodiny dostávají k dispozici telefonní číslo, na které mohou kdykoli zavolat, zeptat se, uklidnit i ujistit se. Když je potřeba, rozhodne sestřička o výjezdu za pacientem a o péči lékaře.

V čem je práce sestřičky v domácím prostředí jiná?

Hlavní rozdíl je, že do péče o nemocného zahrnujete celou rodinu a všechny ny blízké. Vždy vstupujete do kon-

krétního domova, a je tedy potřeba respektovat a tolerovat rodinu. V nemocnici je v centru pozornosti jen pacient. Jeho rodina musí přijmout pravidla nemocnice.

Co děláte, když rodinu začne ovládat strach?

Snažíme se všechny připravit na to, co mohou očekávat. Potřebují mít informace a vědět, co mohou dělat, jak reagovat. Doprovázíme rodinu a pacienta až do úplného konce, tedy i při úmrtí. Snažíme se, aby si nepřipadali bezmocní. Zvlášť v posledních dnech je péče o nemocného náročná a vyčerpávající. V týmu máme i psychologa. Naše péče není tolik úspěšná a pacientům a jejich rodině poskytujeme během ošetření čas a prostor ke komunikaci, sdílení, naslouchání. A to je to, co mě na mé práci baví.

Jaké předpoklady musí mít sestřička v domácí hospicové péči?

Zapotřebí jsou zkušenosti, empatie, umění improvizace. Klíčové je být samostatná i zodpovědná, protože u pacienta je často sama. Určitě se nesmí bát řídit auto. Ideální také je, když jí domácí hospicová péče dává smysl.

Co podle vašich zkušeností lidé v posledních chvílích života nejvíc potřebují?

Většinou jsou velice rádi, že jsou doma s nejbližšími. Část z nich se někdy trápí, zda není pro rodinu velkou zátěží. Ale když je rodina přesvědčená, že chtějí mít nemocného doma, tuhle fázi překonají. Dobré je, když si umírající zachovávají své zvyky, radosti, návštěvy, domácí mazlíčky. Taky je v tuto chvíli čas otevřít, říct nebo odpustit něco důležitého. Někdy chtějí pacienti stihnout i něco zažít nebo zvládnout.

Kde berete sílu ke svému povolání?

Ve vlastní rodině. Mám ráda procházky v přírodě, ráda si čtu a tančím. Snažím se volno pravidelně zařadit a vypnout hlavu. Uvědomuji si, že je to pro mě důležité, abych mohla fungovat, a to nejen v práci.

Zažíváte ve své práci zázraky?

Všichni nemohou zemřít doma. Proto je podle mě zázrak, když může umírající zůstat v posledních chvílích života doma: jsou-li respektovány jeho potřeby, tišeny obtíže, je nablízku rodina a pacient prožije konec života co nejkvalitněji.

SIMONA CÍSAŘOVÁ

Charita: služba, pokora, odpuštění a Boží vedení

Alena Drlíková s manželem původně snili o dětském rodinném domově. S příchodem vlastních dětí ale začala Alena založením mateřského klubu, později služby osobní asistence pro rodiny s handicapovanými dětmi, s nimiž se stýkala.

V roce 2007 se stala ředitelkou Oblastní charity Rokycany. Dodnes sama objíždí nejhudší rodiny na Rokycansku a zásobuje je potravinovou pomocí. Kancelář má v příjemném prostředí Denního stacionáře Pohodička spojeného se sociálně terapeutickými dílnami pro handicapované. Na přímou práci s klienty už jí ale nezbyvá čas, ačkoli zde dříve vedla i arteterapeutické kurzy. „Teď jsem si vydobyla, že mám s klienty dvakrát týdně biblickou půlhodinku.“

Alena Drlíková v rokycanském Denním stacionáři Pohodička s klientem Kubou.
Snímek autor

Za velmi těžké považuje, že se rokycanská Charita těžko dostává k lidem, kteří žijí na hranici bída. „Nepřijdou si na úřad ani pro dávky hmotné nouze, a tak se o nich nemám jak dozvědět, nikdo o nich neví,“ vypráví o rodinách, kterým se například při souběhu mateřské dovolené a otcově dlouhodobé nemoci rapidně snížil příjem.

Jak se vyrovnala s mateřskými povinnostmi při řízení oblastní Charity? „Děti jsem si vždycky brala do práce s sebou,“ říká matka pěti dětí. „Nyní už mi pomáhají,“ poznamenává. Její dva dospělí synové totiž pracují v krizovém zařízení pro ženy a zároveň jako noční animátoři v noclehárně pro muže bez domova. Alenin muž měl tři roky na starost Charitní sociální podnik, žena třetího syna pracuje ve zdejší službě osobní asistence. Nejmladší děvčata vypomáhají jako dobrovolnice a všichni se společně účastní Tříkrálové sbírky. „Když jsme byli s manželem na psychologických testech kvůli osvojení syna Marka, vyšla nám oběma jako diagnóza přemíra altruismu,“ říká k otázce, kde se v ní bere motivace k pomoci bližním. „Jsme ale také sálskánský spolupracovníci,“ doplňuje, „je to naše poslání. Charita je o službě, pokoře, odpuštění a neustálém Božím vedení,“ uzavírá Alena.

PETR ŠÍMEK

Každý člověk má nekonečnou důstojnost

Letos oslaví 15 let v Charitě. Začínal v ostravsko-opavské Charitě na technické pozici a dnes má na starosti tři střediska sociální integrace, která pomáhají ve vyloučených lokalitách. Energii věnuje MIROSLAV HODEČEK nejen práci, ale také své velké rodině. S manželkou vychoval pět vlastních a pět osvojených romských dětí.

V ostravsko-opavské diecézní Charitě pracujete od roku 2005. Kam se za tu dobu charitní práce posunula?

Prošla velkým vývojem. V začátcích to byla hlavně dobrá vůle nadšenců, na které stála charitní práce. To ale nestačí. Změnu a profesionalizaci odstartoval zákon o sociálních službách. Postupně jsme se začali zapojovat do pracovních skupin města i kraje. To je důležité, abyste mohli ovlivnit věci od počátku.

A jak vznikala vaše střediska? Jak jste zjistili, co je právě potřeba?

Vždy jsme reagovali na výzvy, které se objevily. Ostravská lokalita v Kunčičkách byla ke zbourání. Vybydlené domy a jejich obyvatelé se topili v dluzech. V roce 2010 jsme otevřeli středisko Horizont, pro děti a mládež jsme otevřeli nízkoprahové zařízení a rodinám jsme nabídli pomoc našich sociálních pracovníků. O dva roky později vzniklo středisko Šance domova, které se soustředí na problematiku sociálního bydlení. Za tu dobu jsme pomohli s bydlením stovkám domácností v krizi.

Dnes v podobných lokalitách rozvíjíme komunitní práci a snažíme se motivovat samotné obyvatele, aby se

stali hybateli změn. Stavíme nové sociální byty a přemýšlíme nad novým konceptem alternativní školy pro děti z těchto lokalit.

Má to smysl? Vidíte výsledky svého úsilí a práce?

Odjakživa mne přitahovaly tzv. neřešitelné problémy. Je škoda, když většina společnosti na hledání řešení pro ty nejslabší rezignuje. Je naše odpovědnost a úkol zajistit, aby všechny děti mohly pokud možno vyrůstat v důstojných podmínkách. A na druhé straně mě pak těší každý drobný pokrok a posun v konkrétních domácnostech. Dost těžko se to vyjadřuje statisticky, ale například v našem nejstarším projektu, Vesnička soužití, kterou tvoří 30 rodinných domků, si za 18 let existence udržely bydlení dvě třetiny rodin. Procházely krizemi, ale s pomocí je překonaly. Pro mě je navíc úžasné, že mohu v Charitě propojit svůj pracovní a křesťanský život.

Jak se nenechat pohltit „pácháním dobra“?

V neziskovém sektoru pracuje hodně nadšenců a „srdcařů“ – a to je příjemné. Pokud ale podlehnou dojmům, že já

jsem ten, kdo zachrání všechny ty potřebné lidi a vyřeší jejich problémy, je to cesta do záhuby. Zdravou motivací by měl být upřímný zájem o hledání všeobecně přijatelného řešení pro sociálně slabé, otevřené srdce, vytrvalost a odvaha. Je však také pravda, že si člověk musí hodně hlídat a chránit soukromý život a naučit se oddělovat soukromí a práci. Dávat „císaři, co je císařovo, a Bohu, co je Boží“. Jinak ho může „páchání dobra“ zcela pohltit.

Máte svou vizi ideálního světa?

Ten nejspíš nebude existovat nikdy a „chudé budeme mít vždycky“. A naším úkolem vždy bude jim pomáhat. Jsem Charitě vděčný za svobodu, se kterou je otevřená všem nápadům na zlepšení situace potřebných. Za každého, kdo s pochopením pomáhá s konkrétními problémy konkrétních lidí. Jsem vděčný Bohu za společenství lidí s nasazením a zápallem.

Věřím, že každý člověk má nekonečnou důstojnost. Byl stvořen z prachu země, ale byl oživen Božím dechem (Gn 2,7). A ten v nás stále je. Trošku jsme na to v Evropě, a v Česku zvlášť, pozapomněli...

SYLVA LEJSKOVÁ

Charita je zkrátka moje práce

„Charita je zkrátka moje práce,” říká rozhodně Jiří Havelka, zástupce ředitele Diecézní charity Hradec Králové. Jeho akční rádius a nasazení často nezná hranic. Stará se o provoz a techniku, vedle toho pomáhá těžce nemocným, poskytuje poradenství cizincům a koordinuje humanitární pomoc.

Je náročný a má rád pořádek, ale vždy ochotně pomůže i svým kolegům. A skautskou průpravu nezapře ani doma. S manželkou zvládají početnou rodinu, pěstounskou péči o další tři děti a také opatrovnictví o handicapovaného Pepíka.

Když Jiří Havelka v lednu 1993 nastupoval do Charity na „civilku”, ještě netušil, že brzy na vlastní kůži zakusí následky války na Balkáně. Evropa se tehdy potýkala s uprchlickou vlnou ze zemí bývalé Jugoslávie a do pomoci se zapojila i hradecká Diecézní charita za podpory německých kolegů. „Starali jsme se o rodiny z bývalé Jugoslávie, aby se u nás domluvily a jejich děti mohly chodit do školy,” vzpomíná Jiří Havelka, který dodnes radí a pomáhá cizincům v Pobytovém středisku Ministerstva vnitra ČR v Kostelci nad Orlicí.

„Vypravili jsme taky několik kamionů s humanitární pomocí do Bosny a Kosova. V Mostaru a Sarajevu jsem se pak setkal s opravdovým lidským utrpením. A nikdy nezapomenu, jak nás spontánně vítali sirotci v domově pro tzv. děti

ze sklepa,” líčí své dojmy z humanitární mise do Bosny Jiří. Tenkrát na Diecézní charitě pracovali jen čtyři lidé a dva civilkáři. Zkušenosti nabírali od německé Charity, která pro ně byla vzorem. „Zvládli jsme toho ale hodně. Pomáhali jsme a zakládali služby z euforie z čerstvě nabyté svobody,” dodává.

S lidskou tvář

Pro své bohaté zkušenosti, organizační schopnosti a aktivní přístup je i dlouholetým koordinátorem povodňové pomoci v královéhradecké diecézi. Charita vždy výrazně pomáhala obětem záplav v 90. letech i po roce 2000. „Díky naší síti Charit jsme schopni rychle reagovat. Podařilo se nám sehnat i potřebnou techniku. S vyklízením vyplavených domů nám pomáhali taky dobrovolníci a skauti,” vysvětluje Jiří. Člověk musí být i dobrý psycholog a proškolený na krizovou intervenci. „Lidé byli rádi za pomoc. Ukazovali nám fotky, vzpomínali a došlo i na slzy,” vybavuje si Jiří Havelka,

Jiří Havelka.

Snímek autorka

který musel kvůli povodním nejdnou odložit i rodinnou dovolenou.

Přestože je Jiří plně vytížený svou prací v kanceláři, ještě vede půjčovnu pomůcek pro pacienty s nevyčíslenou Huntingtonovou chorobou. „Speciální křesla odlehčují hlavně pečující rodinám, protože nemocní jsou plně závislí na pomoci druhých. Vždycky je i zaučím a jezdím na setkání rodin,” popisuje Jiří, který také působí v poradně pro cizince jako sociální pracovník. Vedle toho spravuje humanitární sklad, veškerou provozní techniku včetně školení a zajišťuje distribuci materiálů na Tříkrálovou sbírku.

Na otázku, co mu Charita dává a co bere, Jiří odpovídá: „Mám radost, když se nám práce daří a lidé si cení naší

pomoci. Jsem taky rád za všechny kolegy, se kterými jsem kdy mohl a mohl pracovat. A když třeba potkám naše sestry v charitním autě, jsem na ně hrdý.” A jak Jiří Havelka dobývá baterky? Nejradši se svojí velkou rodinou, která mu je oporou. „Z dětí máme s ženou radost. Dobře vědí, kde pracuju. Chodí i na tříkrálovku, teď skládaly postničku. A těší mě, že vnímají důležitost pomáhající profese,” rozpovídá se Jiří, o kterém jeho manželka s nadsázkou říká, že Charita je jeho první dítě.

Do budoucna si Jiří přeje, aby Charita nadále dobře fungovala. A právě díky lidem se srdcem na pravém místě, jako je Jiří Havelka, Charita šlape dál a přitom si uchovává svou lidskou tvář. JANA KARASOVÁ

Církev není jen „chodit do kostela“

Celý život pracovala jako zdravotní sestra v Domově sociální péče ve Skalici, kde se starala o osoby s mentálním a kombinovaným postižením. V době svého volna jezdila do Litoměřic, kde na místním biskupství probíhala příležitostná pomoc bezdomovcům a lidem sociálně slabým, kteří mnohdy neměli žádné oblečení.

Psal se rok 1989. Litoměřická Charita byla teprve v plenkách a z Marty Zachové se stala čerstvá důchodkyně. Rozhodla se stát vedoucí šatníku a je jí dodnes. „Věřím, že velkou zásluhu na mém rozhodnutí měl P. Ladislav Kubíček. Byl mým duchovním vůdcem. Děkuji Bohu, že jsem ho mohla poznat. Díky němu a jeho práci jsem zjistila, že víra znamená pomáhat lidem. Po chopila jsem, kam patřím a co mám dělat,” říká Marta Zachová.

Mezi činnostmi charitního šatníku začal patřit i kontakt s vězni. Ti se na něj

čím dál častěji obraceli s žádostí o zaslání hygienických potřeb či potravinovou pomoc.

Většinu svých klientů zná jménem, zná jejich příběhy. Není divu, někdo chodí do šatníku po celou dobu. Někdy si k ní zajdou pro čisté ošacení, radu, někdy se spokojí s kávou či vlnitým slově. Nedodrželi-li někdo stanovená pravidla, dokáže paní Marta zasáhnout a trvat na jejich dodržení. Je přirozenou autoritou.

V loňském roce oslavila životní jubileum – osmdesátiny. I přes svůj

věk je to stále energická žena plná života, která se zajímá o lidi kolem sebe. Prošla si komplikovanými zdravotními problémy, ale nikdy se nevzdala a bojovala. Svůj volný čas tráví zejména péčí o svou vel-

Marta Zachová ve svém království – charitním šatníku. Snímek Jakub Žák

kou rodinu. Je pečující a starostlivou maminkou čtyř dětí, babičkou šesti vnoučat a patnácti pravnoučat. Velkou vášní je pro ni turistika a cestování po vlasti, zejména po poutních místech.

Církev neznamená „jen“ chodit do kostela

Charitní šatník v Litoměřicích je otevřen čtyři dny v týdnu. Paní Zachovou zde s největší pravděpodobností zastihnete v otevírací době vždy. A proč to vlastně dělá?

„Církev neznamená jen chodit do kostela. Chci, aby církev ukázala a dokázala, že umí a chce pro lidi něco zcela konkrétního udělat. V této oblasti čerpám ze zkušeností nabytých v blízkosti P. Kubíčka, jenž je mi velkým životním vzorem. Pokud mi to Bůh dovolí, chtěla bych takhle sloužit i nadále.”

EVA HADAŠOVÁ

Pomoc potřebným přichází díky dobrovolnici

Farní charita Mnichovice ještě před dvěma lety vůbec neexistovala. Dnes už o ní v regionu dobře vědí starostové, úředníci na obecních úradech, členové sociálních komisí, ale zejména spousty lidí, kteří jsou navíc ochotní jejím prostřednictvím pomáhat svým sousedům. Za svou existenci vděčí toto dílo LUCII PROCHÁZKOVÉ.

Proč jste se do něčeho takového pustila?

Po mateřské jsem chtěla pracovat nejen ve školství, ale také v nějaké charitativní organizaci. V Mnichovicích taková organizace chyběla. A tak jsem se rozhodla ji založit. Naplňuje mě to. Hodně času trávím s lidmi v terénu, poznávám spoustu životních příběhů i zajímavých osudů. Na sociálních odborech mi říkají, že jsme jejich prodloužená ruka. Mám z toho radost.

A jak jste přišla na to, co je zapotřebí a kdo by měl být příjemcem pomoci?

Na sociálních odborech mi dali kontakty na rodiny, kterým bychom mohli být prospěšní. Díky tomu víme o rodi-

Lucie Procházková, zakladatelka Farní charity Mnichovice, pomáhá seniorům a rodinám v těžkých životních situacích, kterým mnohdy nezbývají peníze ani na jídlo. Potraviny pro potřebné získává Farní charita Mnichovice mj. díky Sběrce potravin. Při té poslední vybrala 800 kg – 40 plných banánových krabic.

Snímek archiv ADCHP

nách v těžkých životních situacích, seniorech s nízkým příjmem, matkách samoživitelkách s několika dětmi, které nedostávají výživné nebo tak málo, že s penězi nevystačí. Právě jim pravidelně vozím potravinovou pomoc, protože jim po zaplacení nájmu a dalších provozních nákladů na jídlo nezbývají peníze. Jen za loňský rok jsme darovali 2,5 tuny potravin. Zajišťujeme i šatstvo, obuv a další pomoc. Rukama našich dobrovolníků prošlo loni 1,5 tuny oblečení, které našlo své nové majitele mezi lidmi v sociální nouzi.

Kontaktuji i starosty v obcích, které spadají do naší farnosti, aby nám řekli o lidech, kteří potřebují podporu. Přispíváme chudým rodinám, aby byly děti vybaveny školními pomůckami a mohly jezdit třeba na školy v přírodě. Takhle jsme se dozvěděli i o osamělé senioorce, které vyschla studna. Z výnosu Tříkrálové sbírky jí chceme pomoci vybudovat přípojku na vodu. Pro „krále“ je to skvělá zpráva – vědí, komu konkrétně pomáhají.

Nedoléhají na vás osudy těch, kterým pomáháte?

Ze začátku mě některé osudy braly za srdce, ale je nutné si držet odstup. Charitě věnuji dvě až pět hodin denně, dalo by se dělat mnohem víc, snad se to povede časem. Vždy mě povzbudí, jak pozitivně naši práci lidé přijímají, jak jsou ochotní pomoci. Máme 30 dobrovolníků a další laskavé pomocníky, na které se mohou obrátit. S naší společností to rozhodně není tak hrozná, jak se někdy vykládá.

Co považujete za největší úspěch Farní charity Mnichovice?

Tříkrálovou sbírku, při které jsme vybrali přes 160 tisíc korun. Navíc nikdo z oslovených koledníků neodmítl svou účast. Lidé vidí, že se výnos v místě využije. Nejsme žádná anonymní neziskovka. Vědí, že to neutopíme v provozních nákladech a peníze se nikde nepoztrácejí ani nerozdrobí.

Kdyby se objevil štědrý dárcce a mnichovickou Charitu podpořil velkou částkou, jak byste dar využila?

V budoucnu bych se ráda zabývala komunitní prací – propojením rodin a seniorů, protože si mohou být vzájemně užiteční.

Nemáme žádné sídlo – kontaktní kancelář. Když nám někdo chce poskytnout věcný dar, musím pro něj přijet. Bohužel na něco takového, jako je kancelář s přilehlým skladem, nemáme prostředky.

Kde berete sílu a motivaci k dobrovolnictví?

Samo se ukázalo, co všechno je potřeba. A teď už nejde přestat, protože to lidé potřebují. Zvlášť když vidím děti, které díky naší pomoci mají svačinu nebo oblečení.

A ona to není jen moje zásluha. Podpora shůry od Pána Boha je opravdu veliká.

JARMILA LOMOZOVÁ

Češi pomáhají dětem s autismem v Gruzii

Peníze z českého státního rozpočtu pomáhají dětem s autismem v Gruzii. Rozvoji péče o takto postižené děti se v zemi na pomezí Evropy a Asie věnuje Charita Česká republika.

Být rodičem dítěte s poruchou autistického spektra je náročná situace sama o sobě, s o to většími obtížemi se musejí potýkat lidé v zemích s méně rozvinutou sítí státních či obecních služeb, které mohou rodičům autistů ulevit. Jednou z takovýchto zemí donedávna byla Gruzie. Už pět let se však rozsah i kvalita tamějších služeb pro autistické děti i jejich rodiče zlepšuje také díky Charitě Česká republika.

Malému Sandrovi diagnostikovali poruchu autistického spektra v pěti letech. Byl agresivní, ubližoval sobě i ostatním dětem a pro rodiče s ním bylo těžké komunikovat. Začal však navštěvovat jednu z pilotních inkluzivních školek, která v gruzínském městě

Péče v nové školce v gruzínském Telavi.

Snímek Stanislav Krupař

Telavi vznikla díky práci Charity Česká republika. V ní se mu dostalo individuální péče speciálně vyškolených pracovníků. „Po šestiměsíční terapii jsme začali vidět první výsledky. Nyní už s námi i okolím celkem bez problémů komunikuje a ve školce si hraje se svými vrstevníky,“ říká Sandrova matka Natia Sosia.

Takového pokroku mohl Sandro dosáhnout díky změnám, které Charita Česká republika iniciovala jak na systémové úrovni, tak na úrovni poskytování péče. V březnu 2018 přijalo gruzínské ministerstvo zdravotnictví národní protokol diagnostiky a léčby poruchy autistického spektra, který nastavuje minimální standardy péče.

Na základě tohoto standardu pak pracovníci Charity začali školit zdravotníky, zaměstnance samospráv i poskytovatele péče, kteří mohli zlepšit kvalitu služeb. A tak se podařilo zařadit Sandra mezi vrstevníky.

„Tam, kde nejsou odpovídající služby dostupné, zůstávají autistické děti v izolaci, protože rodiče neví, jak si s jejich nezvladatelným chováním poradit. My jsme díky absolvovanému školení schopni stanovit rozvojové cíle pro jednotlivé děti a dlouhodobou terapii je začlenit do předškolní výchovy,“ objasňuje Nana Bragvadze, terapeutka specializovaného dětského centra v Telavi.

Do vzdělávání gruzínských koleků byli zapojeni i školitelé z českého Národního ústavu pro autismus, kteří v prosinci 2019 společně s místními odborníky vytvořili též plán rozvoje služeb pro dospělé. Pokud tamní ministerstvo zdravotnictví tento návrh schválí, posune se Gruzie díky sdílení české zkušenosti v kvalitě i rozsahu péče pro lidi s poruchou autistického spektra o notný kus ke standardu, jenž je běžný v zemích Evropské unie. To vše může Charita Česká republika dělat jen díky finanční podpoře, kterou dostává od České rozvojové agentury, jež má peníze ze státního rozpočtu na rozvojové projekty v zahraničí na starosti.

JAN BLINKA

Zambijci jsou pohodáři, máme mnoho společného

Bezmála deset let pracuje
LUCIE HRABCOVÁ
z Uherského

Hradiště jako terénní koordinátorka (Field Offices Coordinator) pro Zambii. Zeptali jsme se, co její práce obnáší.

Jak se stalo, že pracujete tolik let pro Charitu v Zambii?

Co vám tato práce přináší?

Mému působení na misi předcházelo pár let života v Zambii a sbírání zkušeností v rozvojové práci. A také několik osudových zvrátí. Jedním z nich bylo setkání s Teou Tihounovou, zakladatelkou zambijské charitní mise. Pracovala jsem tehdy jako

vedoucí učňovského centra v Mongu v Západní provincii. Tea tam v roce 2013 přijela pod hlavičkou české Charity rozjet nové aktivity v sektoru zdravotnictví. A také budovat novou misi.

O tom jsem v té době ale mnoho nevěděla. Pro mě byla zkrátka přátelskou novou dívkou. Vybavuji si, jak jsem si ji dobírala, že vypadá sotva jako maturantka. Rychle se však ukázalo, že je to profesionálka, od níž se budu mnohé učit. A nejen já. V Tee jsme s přáteli a kolegy našli vzor.

V roce 2017 jsem se oficiálně stala součástí týmu. Bylo to období nadšeného workoholismu. Nic nás nemohlo připravit na to, jak nečekaně skončí. V listopadu 2018 Tea náhle zemřela. Podlehla malárii. Dívka s tváří maturanky po sobě zanechala misi s víc než stovkou zaměstnanců. A nám závazek – jít dál.

Na co jste ve své práci zvlášť hrdá?

Co je pro vás měřítkem úspěchu?

Jsem hrdá na kolegy, kteří i po Teině odchodu misi žijí a odvádějí skvělou práci.

V obecnější rovině úspěch hodnotíme podle toho, zda se daří dosahovat trvalých změn. V první řadě v životě jednotlivců. Já se v Zambii specializuji na podporu uprchlíků a jiných skupin ohrožených extrémní chudobou. Pomáháme lidem postavit se na vlastní nohy, například podporou drobného podnikání, ale i péčí o další aspekty jejich života. Úspěch je pro mne být svědkem, jak se klientům vrací kontrola, důstojnost, možnost rozhodovat se.

Důležité jsou i změny strukturální. Tedy zda se daří zmírňovat nerovnosti a posilovat mechanismy komunit, aby uměly výzvěm čelit vlastními silami.

Jakou si ze své práce nesete nejsilnější osobní zkušenost?

Spiš než konkrétní moment se mi vybavují útržky vzpomínek, hlavně na klienty. Osobnosti, které v práci potkáváme. Momenty, kdy šlo o život. I okamžiky banálního štěstí. Treba když se v uprchlickém táboře Mayukwayukwa odpolední slunce opřelo do trávy pod zvláštním úhlem. Šlo jen o kouzlo okamžiku. Ale dodalo mi to víru, že naše práce má smysl.

V čem nám může být Zambie inspirací?

Rozhodně pozitivním přístupem! Zambijci jsou klidasové, máloco je pro ně problém. Jeden příklad: v roce 2017 se kvůli eskalaci konfliktů v Kongu zvýšil příliv uprchlíků. Pro chudobnou Zambii, která už tehdy hostila zhruba 70 tisíc utečenců, to znamenalo zátěž. Když o situaci začala referovat média, čekala jsem negativní reakce. Ale kdepak, většina lidí s uprchlíky sympatizovala. Doteď mám uloženy screenshoty komentářů online diskusí, aby mě inspirovaly ve chvílích, kdy ztrácím naději.

Jaký vzkaz předáte ze Zambie našim čtenářům?

Nebojme se. Jiných kultur, změn či zodpovědnosti. Jak říkala Tea, všechno se dá řešit. Podílet se na řešení globálních výzev například prostřednictvím rozvojové spolupráce je příležitost, ne přítěž. Ostatně s lidmi z různých koutů toho máme společného víc, než si myslíme. Hlavně budoucnost.

NOEMI SEREGI,
JÍŘÍ ŠKVOR